

of NUBaN of Ukraine. Series: Economics, farm management, business. — 2011. — Issue 163 (2). — P. 67—72.

7. Basic principles of social sphere of village: Order of the President of Ukraine from 20.12.2000 № 1356/2000 [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000>.

8. About adoption of the Concept of the State program for sustainable rural development for the period 2020: The concept of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 03.02.2010 № 121-p [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-%D1%80>.

9. *Suderkin A.M.* The role of agriholdings in the socio-economic development of rural areas / A.M. Suderkin [Electronic resource]. — Access mode: http://vuzlib.com.ua/articles/book/10214-Rol_agrokholdingiv/1.html.

Статтю подано до редакції 22.01.15 р.

УДК 334.758.4

*В. В. Очеретяна, аспірант
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ДІЯЛЬНІСТЬ АГРОХОЛДИНГІВ ЯК НОВИХ ТИПІВ ВЕЛИКОТОВАРНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ

*Ocheretyana V. V., postgraduates
SHEE «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»*

ACTIVITIES OF AGRICULTURAL HOLDINGS AS A NEW TYPES OF LARGE-SCALE AGROINDUSTRIAL FORMATIONS

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто особливості діяльності холдингів в агропромисловому комплексі України. Представлено основні результати дослідження сутності та значення агрохолдингів як нової інтеграційної форми організації господарювання в аграрному бізнесі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: агрохолдинг, інтеграція, інтегровані структури, агропромисловий комплекс.

ANNOTATION. The article is focused on the features of holdings in agro-industrial complex of Ukraine. Some main results of investigation of essence and content of agricultural holdings as the new integrative forms of economic activity in agrarian business.

KEY WORDS: agricultural holding, integration, integrated structures, agro-industrial complex.

Постановка проблеми. Для аграрного сектору економіки України інтеграційні об'єднання є особливо актуальними, оскі-

льки вони сприяють входженню до світової економічної системи шляхом нарощення потужностей виробництва та підвищення конкурентоспроможності. Розвиток уже відомих економічної на-уці великотоварних форм виробництва на сьогодні реалізується створенням так званих агрохолдингів. Зважаючи на те, що такі підприємства для України є відносно новими, їх становлення, функціонування та розвиток потребують відповідного наукового обґрунтування з метою подальшого зайняття ними відповідної ніші у структурі вітчизняного агробізнесу, в якості ефективної та рівноправної організаційної форми господарювання.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Зважаючи на те, що процес становлення й розвитку агрохолдингів як нової форми господарювання в агробізнесі України розпочався порівняно недавно, відповідно й наукова думка вітчизняних економістів з цього приводу набрала актуальності лише останніми роками. Серед учених, дослідження яких охоплюють проблеми формування, становлення і функціонування агрохолдингів у контексті еволюції економічних процесів в агробізнесі України, слід зазначити В. Г. Андрійчука, С. І. Дем'яненка, А. Мартина, П. Т. Саблука, О. О. Єранкіна, Г. В. Черевко та інших.

Виділення невирішених проблем і формулювання цілей статті. Зважаючи на достатню кількість наукових праць, можна зазначити, що більшість із проблем, пов'язаних із швидкою капіталізацією сільського господарства та формування внаслідок цього агрохолдингів, залишаються на стадії дискусій, що надає актуальності даній темі дослідження. Цілями статті є дослідження ролі агрохолдингів у межах АПК України, визначення напрямів їх діяльності та перспектив розвитку, виявлення практичних переваг і недоліків холдингових структур в аграрній сфері України, а також напрямів уникнення негативних аспектів діяльності агрохолдингів в економіці держави.

Виклад основного матеріалу. Діяльність холдингів в Україні регулюється Законом України «Про холдингові компанії в Україні» від 15 березня 2006 року № 3528-15 [1]. Згідно зазначеного законодавчого акту, холдингова компанія — це акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств.

Агрохолдинг являє собою окремий вид холдингу, який згідно А. Мартини [2], визначається як сукупність материнської компанії та

контрольованих нею дочірніх компаній, що здійснюють господарську діяльність у сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Г. В. Черевко [3] вважає за доцільне трактувати агрохолдинг як групу організаційно і технологічно пов'язаних підприємств, у якій контрольний пакет акцій належить головній компанії, підприємства якої використовують великі земельні площі з метою виробництва, переробки, транспортування, зберігання і реалізації сільськогосподарської чи виробленої з неї продукції. О. О. Єранкін пропонує визначати агрохолдинг як узагальнене поняття, яке характеризує принципово новий тип учасника аграрного виробництва (або агробізнесу), котрий відзначається максимальним використанням капіталістичного типу виробництва або перенесенням досвіду такої діяльності з інших сфер економіки в агробізнес, і ґрунтується на значній капіталізації бізнесу, залученні інвестицій і максимально можливій ніші на ринку [4].

Проте на ряду з трактуванням даного терміну, не можна обійти увагою проблему його застосування. Так, за дослідженням В. Г. Андрійчука стає зрозуміло, що при вживанні терміну «агрохолдинг» і в Україні, і в інших країнах (наприклад РФ) простежуються суттєві методологічні помилки. Учений слушно зазначає, що агрохолдингами часто називають фактично цілісні підприємства, які юридично не відповідають назві «холдинг» [5] і не відповідають Закону України «Про холдингові компанії в Україні» [1]. Зважаючи на значну кількість трактувань поняття «агрохолдинг» можна виокремити спільну узагальнюючу ознаку, а саме — вертикальну інтеграцію.

Вертикальна інтеграція являє собою організаційну структуру холдингу, яка допомагає збільшити рентабельність і диверсифікувати ризики завдяки розвитку власної інфраструктури — від виробництва до переробки сільськогосподарської продукції та створення власних споживчих брендів.

З огляду на проведені аналітичні дослідження, тенденція останніх років — поступове уповільнення темпів консолідації земельних ресурсів під управлінням великих аграрних компаній. Вперше за останні роки динаміка розміру земельних банків агрохолдингів виявилася негативною (рис. 1). Порівняно з минулим роком загальний земельний банк холдингів скоротився на 0,19 млн га. Зазначимо, що частка землі у користуванні зросла з 27,4 % до 27,9 % через виключення з розрахунків сільськогосподарських земель Криму. У цілому через анексію АР Крим загальний земельний банк холдингів скоротився щонайменше на 125 тис. га.

Таблиця 1

СТРУКТУРА ТА ПІДРОЗДІЛИ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНИХ АГРОХОЛДІНГІВ [6]

	КЕРНІЛ	UKRLAND FARMING	НІБУЛОН	МХП	МРІЯ
Виробництво	 405 тис. га	 650 тис. га 12 кластерів 125 тваринницьких ферм Янця — Avangarso PRL М'ясо — Укрмясо	 81 тис. га 8 філій 16 тваринницьких ферм 12 молочно-товарних ферм 4 свиноферми	 320 тис. га 5 птахофабрик 4 свиноферми 2 тваринницькі ферми 2 інкубаторні ферми	 320 тис. га
Логістика	 2,8 млн т 1 олійний термінал 2 зернових термінали	 1,6 млн т 500 вантажних машин Оператор логістики: «Райз»	 1,7 млн т 1 портівий термінал 35 суден Суднобудівний завод	 1,1 млн т 450 вантажнівок-рефрижераторів	 1,1 млн т Картоплексвища Ємність 146 тис. т
Торгівля	Оператор торгівлі: «Кернел-трейд»	Оператор торгівлі: ULF Trade AG 25 дистрибуційних центрів 53 складські бази	Оператор торгівлі: Nibulon Trading BV	11 розподільчих центрів 2600 франчайзингових магазинів	Оператор торгівлі:
Переробка	7 масло-екстраційних заводів 3 МЕЗ в Росії	6 цукрових заводів 19 м'ясокомбінатів 19 птахофабрик 6 комбикормових заводів 5 сієнних заводів 2 шкряпних заводи	1 комбикормовий завод 1 ковбасний цех	3 м'ясокомбінати 4 комбикормові заводи 1 біогазова станція	2 крохмальних заводів 1 сієнний завод
Власні бренди	Соняшникова олія: «Щедрий Дар», «Стожар», «Чумац Золота»	Яйця: «Квочка», «Квочка домашня», Organic Eggs Суша яєчна продукція: Imperovo Foods	Куряче м'ясо: «Наша ряба» Заморожене м'ясо продукти: «Легко» М'ясні продукти: «Башинський»		

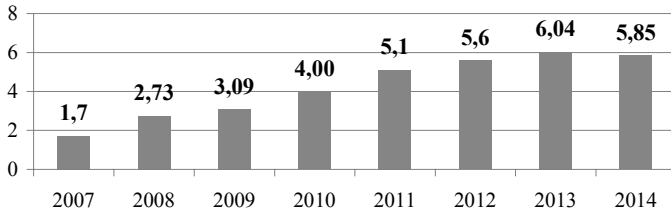

Рис. 1. Динаміка розмірів земельних банків агрохолдингів України, млн га [7]

Крім традиційних негативних факторів, пов'язаних із суттєвим ускладненням доступу до фінансових ресурсів, як на ринку внутрішніх, так і зовнішніх позик, а також проблем адміністративно-регуляторної спрямованості, функціонування вітчизняного аграрного ринку, як і економіки України в цілому, потрапило під жорсткий пресинг глобальних і геополітичних викликів. Так, зниження світових цін на основні зернові та олійні культури протягом останніх трьох сезонів негативно позначилося на фінансовому стані сільськогосподарських підприємств, а також послабило інвестиційний інтерес до аграрного сектору в цілому. Зважаючи на це, ціновий індекс FAO в річному вирахованні з 2011 по 2014 рік знизився на 41,4 пункти (на 17,2 %) для зернових культур і на 60,9 пункти (на 23,9 %) для рослинних олій відповідно. У свою чергу боргові зобов'язання лише аграрних підприємств, що входять до складу агрохолдингів, без урахування інших взаємопов'язаних структур протягом 2011—2013рр. збільшилися з 58 до 102 млрд грн [7]

І, нарешті, фактор геополітичної та економічної агресії з боку Російської Федерації: анексія Криму, ескалація конфлікту на сході, майже повна зупинка торгівельних відносин та інші кроки спрямовані на дестабілізацію ситуації в Україні, зрозуміло, жодним чином не могли посприяти сталому розвитку сектору в цілому та агрохолдингів зокрема.

Незважаючи на вкрай складні умови роботи бізнесу, все ж таки слід відзначити певні позитивні зміни. Ще минулого року була зафіксована тенденція відмови від неваженої, часом хаотичної консолідації земельних ресурсів. Наразі більшість компаній робить акценти на якість виробничих ресурсів, намагаються посилювати присутність у якомусь конкретному сегменті та розвива-

ти інфраструктурні складові. При такому підході розширення земельного банку, якщо і має місце, то носить суто локальний характер.

Повертаючись до питання якості, слід зауважити, що в останні роки Україна значно покращила показники врожайності зернових з 1 га. У порівнянні 2013 р. до 1995, зростання склало 62 %. Більше того, за результатами останніх років, Україні обійшла за даним показником такі країни, як Польща та Білорусія.

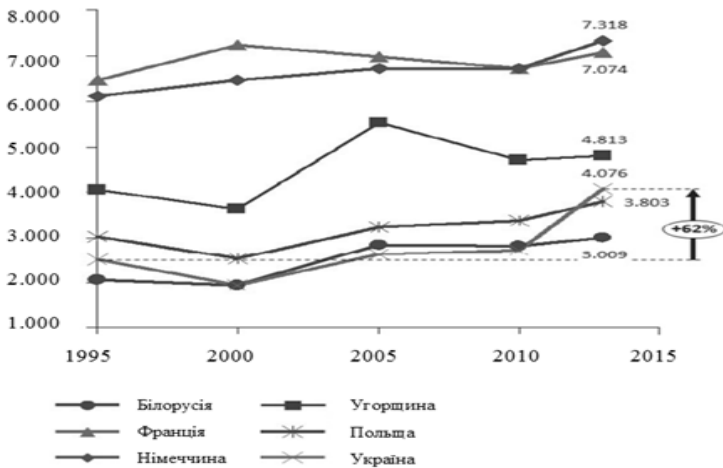

Рис. 2. Динаміка врожаю зернових культур окремих європейських країн, кг/га [8]

Більшість експертів ці процеси характеризують практичними перевагами концентрації земель України у агрохолдингах і переважним розвитком малих підприємств в Білорусії та Польщі. Так, наприклад, середня урожайність пшениці в агрохолдингах становила 41,8 ц/га, тоді як у незалежних підприємствах 32,6 ц/га, а в населення — 31,0 ц/га [7]. Тим не менше, Україна ще не досягнула показників за врожайністю з 1 га таких країн, як Угорщина, Франція та Німеччина, що, приймаючи до уваги якісні характеристики ґрунтів України, показує відповідний потенціал розвитку. На рис. 2 представлено в динаміці обсяги врожаю зернових у шести європейських країнах: Україні, Білорусії, Польщі, Франції, Німеччині та Угорщині.

Однак діяльність агрохолдингів не позбавлена певних недоліків, які можна пояснити відносною новизною зазначених утворень, браком державного регулювання та законодавчого супроводу, завданням якого є коригування їх діяльності з урахуванням інтересів жителів сільської місцевості. Зокрема негативом діяльності холдингів є:

1) надконцентрація земельних ресурсів в одних руках, що призводить до розвитку монополізму на ринку оренди землі, та монополізація ринку сільськогосподарської продукції;

2) здійснення високоінтенсивного виснажливого землеробства з порушенням вимог сівозмін і раціональної структури посівів, як наслідок — стрімке погіршення стану сільськогосподарських угідь (у противників агрохолдингів в Україні є серйозний аргумент: сумний досвід Бразилії. Там за кілька десятків років у гонитві за ринково вигідною сільгосппродукцією транснаціональні компанії фактично знесли сотні тисяч гектарів ріллі, ігноруючи передовсім агрокультуру. Держава мусила терміново скуповувати ці кинуті землі і роздавати масивами всім бажаючим (фермерувати);

3) реєстрація більшості агрохолдингів у великих містах, що призводить до осідання в столиці та обласних центрах податкових надходжень, які б можна було використати для розвитку соціальної й комунальної інфраструктур сільських територій.

Отже, необхідно ввести в дію механізми, котрі б обмежували процес формування монополізму на ринку оренди землі та забезпечували сплату податків підприємствами й організаціями, що здійснюють агробізнес, не за місцем реєстрації їх головних компаній, а за місцем діяльності аграрних підрозділів.

Висновки. З метою отримання всіх практичних переваг і зменшення негативних наслідків діяльності агрохолдингів на державному рівні потрібно створити необхідні передумови та реалізувати засади державного регулювання їх діяльності. Переважно більшістю це стосується частини удосконалення земельного законодавства та врегулювання відносин власності на землю й контролю за її використанням і якістю земельних ділянок, поліпшення системи кредитування підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки, регулювання експортно-імпортних операцій та територіальних аспектів операцій зі сплати агрохолдингами податків, гармонізації рівноваги між ресурсним потенціалом і здатністю землі до відтворення її родючості, узгодження функціонування агрохолдингів із стратегією розвитку сільських територій на засадах зрівноваженості.

Література

1. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 № 3528-15 // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 34. — С. 291.
2. *Мартин А.* Захист економічної конкуренції у сільськогосподарському землекористуванні: переваги і недоліки агрохолдингів / А. Мартин // Землевпорядний вісник. — 2010. — № 8. — С. 26–32.
3. *Черевко Г. В.* Агрохолдинги як нові організаційні форми крупнотоварного господарювання в агробізнесі України / Г. В. Черевко // Аграрна економіка. — 2012. — Т. 5. — № 1–2. — С. 32–39.
4. *Єранкін О. О.* Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації / О. О. Єранкін // монографія. — К.: КНЕУ, 2009. — 419 с.
5. Агрохолдинги в Україні та їх вплив на розвиток сільських територій / [С. І. Дем'яненко, О. О. Єранкін, М. М. Коцупатрий та ін.]; за заг. ред. С. І. Дем'яненка. — К.: КНЕУ, 2013. — 350 с.
6. Інфографічний довідник за 2014 рік «Агробізнес України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bakertilly.ua/page_170.htm
7. Найбільші агрохолдинги України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ucab.ua/files/Survey/Largest_Agriholdings/Agriholdings2014ua_demo.pdf
8. The World Bank Group (2014) Data Bank [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/topic/agriculture-and-ruraldevelopment>

Reference

1. Zakon Ukrainy «Pro holdingovi kompaniyi v Ukrainyini» № 3528-15 vid 15.03.2006 // Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrainyini. — 2006. — № 34. — S. 291.
2. *Martin A.* Zahist ekonomichnoyi konkurentsyyi u silskogospodarskomu zemlekoristuvanni: perevagi i nedoliki agroholdingiv / A. Martin // Zemlevporyadnyi visnik. — 2010. — № 8. — S. 26–32.
3. *Cherevko G. V.* Agroholdingi yak novi organizatsiyini formi krupnotovarnogo gospodaryuvanni v agrobiznesi Ukrainyini / G. V. Cherevko // Agrarna ekonomika. — 2012. — T. 5. — № 1–2. — S. 32–39.
4. *Erankin O. O.* Marketing v APK Ukrainyini v umovah globalizatsiyi / O. O. Erankin // monografiya. — K.: KNEU, 2009. — 419 s.
5. Agroholdingi v Ukrainyini ta yih vpliv na rozvitok silskih teritoriy / [S. I. Dem'yanenko, O. O. Erankin, M. M. Kotsupatriy ta in.]; za zag. red. S. I. Dem'yanenka. — K.: KNEU, 2013. — 350 s.
6. Infografichnyi dovidnik za 2014 rik «Agrobiznes Ukrainyini» [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: http://www.bakertilly.ua/page_170.htm
7. Naybilshi agroholdingi Ukrainyini [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: http://ucab.ua/files/Survey/Largest_Agriholdings/Agriholdings2014ua_demo.pdf
8. The World Bank Group (2014) Data Bank [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://data.worldbank.org/topic/agriculture-and-ruraldevelopment>

Статтю подано до редакції 23.01.15 р.